

Skønlitteratur på et usandsynligt sted

Guidet Fælleslæsning på KontaktHuset - et socialt tilbud for voksne med misbrugsproblematikker

foto copyright: The Reader Organisation

Evaluering
Juni 2017
af antropolog Charlotte Christiansen

GUIDET FÆLLESLÆSNING PÅ KONTAKTHUSET - ET SOCIALT TILBUD FOR VOKSNE MED MISBRUGSPROBLEMATIKKER.....	1
ABSTRACT	2
INDLEDNING	3
BAGGRUND	3
<i>Om KontaktHuset og Værestedet.....</i>	<i>3</i>
<i>Samarbejdet med Læseforeningen.....</i>	<i>3</i>
<i>Metoden Guidet Fælleslæsning.....</i>	<i>4</i>
METODE OG ETIK	4
LÆSEGRUPPENS SOCIALITET: ET FRIRUM	5
LITTERATUREN SOM ET FÆLLES TREDJE.....	7
KONTINUITET OG FIKSPUNKTER.....	10
KONKLUSION	11

Abstract

Baggrund: Guidet Fælleslæsning (GF) involverer en uddannet læseguide som faciliterer samtaler på gruppeniveau om skønlitterære tekster. Siden efteråret 2015 har der været en læsegruppe på KontaktHuset i Aarhus, et hus, som retter sig mod borgere med misbrugsproblematikker. Metode: deltagelse i tre læsegruppesessioner og interviews med fire brugere og en medarbejder. Konklusioner: Undersøgelsen peger på flere positive aspekter ved at have et GF-tilbud i et psykosocialt behandlingstilbud: læsegruppen er et *frirum* fra en stresset dagligdag. Mødet om teksten giver deltagerne *meningsfulde udfordringer* og kan *ophæve skel* mellem medarbejdere og brugere. Læsegruppens *kontinuitet* er unik og værdifuld.

Indledning

Formålet med evalueringen var at afdække hvordan brugerne af KontaktHuset har modtaget og oplevet tilbuddet om at deltage i en læsegruppe med guidet fælleslæsning. Jeg har stillet åbne, deskriptive spørgsmål, og været interesseret i deltageres erfaringer. Derudover interviewede jeg en pædagogisk medarbejder i KontaktHuset, for at få hans faglige blik på, hvad en læsegruppe betyder i KontaktHusets kontekst. Denne evaluering er stræber mod en overskuelig **empirisk beskrivelse**, og er således ikke knyttet op på eksisterende forskning i guidet fælleslæsning.

Jeg sender en stor tak til KontaktHusets personale og brugere, som har været meget hjælpsomme og åbne for undersøgelsen og min tilstedeværelse.

Baggrund

Om KontaktHuset og Værestedet

KontaktHuset er et dagtilbud under Aarhus Kommunes Center for Misbrugsbehandling. Huset varetager en "udvidet psykosocial, medicinsk og sundhedsfaglig behandling under stofmisbrugsbehandlingen med henblik på at forbedre brugernes livskvalitet" (web1). Huset retter sig mod brugere med særligt behov for psykosocial og sundhedsfaglig støtte, og du kan få lægeordineret metadon, sårbehandling og anden sundhedsfaglig støtte. Huset har fokus på fælles aktiviteter og tilbyder fællesspisning mandag, onsdag og fredag til frokost, og morgenmad hver dag. Man skal visiteres til huset, som har ca. 65 brugere.

Omkring 100 meter nedad mod havnen ligger Værestedet, som er et aktivitets- og samværstilbud som kan rumme borgere med misbrugsproblemer og andre sociale og psykiske problemer. Om formiddagen har værestedet værestedsfunktion, om eftermiddagen er der åbne værksteder, kurser og samværsaktiviteter. Stedets målsætning er at erstatte manglende beskæftigelse med meningsfyldte fællesskaber og løse brugernes problematikker i samarbejde med øvrige kommunale indsatser (web2).

Samarbejdet med Læseforeningen

Læsegruppen er blevet varetaget af en læseguide fra Læseforeningen, og har været afholdt om onsdagen 10.15-11.15, siden efteråret 2015. Det har været den samme gennemgående læseguide, men andre læseguides har også afholdt gruppen. Brugere af Værestedet har hver uge fået tilbudt at gå med til læsningen, som foregår i et lokale i KontaktHuset. En-to brugere fra varmestuen deltager jævnligt, og lige nu

er tre brugere i Kontakthuset faste deltagere. Derudover går en medarbejder fra Kontakthuset ofte med.

Metoden Guidet Fælleslæsning

Guidet Fælleslæsning (GF) er en særlig metode til at læse litteratur sammen, som blev udviklet af praktikere og litterater fra Liverpool University omkring 2001. En uddannet læseguide læser skønlitteratur højt i en gruppe på op til otte personer. Teksten tilpasses målgruppen - i KontaktHusets gruppe er den typisk 3-6 sider lang. Det kan være en novelle eller et uddrag af en roman. Gruppen har bl.a. læst Tove Ditlevsen, William Faulkner og Hans Otto Jørgensen og både amerikansk, europæisk og nyere og ældre dansk litteratur. Undervejs holder læseguiden pauser og teksten diskuteres åbent i gruppen med fokus på at dele de tanker, følelser og minder, teksten har vakt. Sessionen afsluttes med et medbragt digt, som gennemgås på samme måde. Deltagerne har også mulighed for at læse højt undervejs. En session varer normalt 90 minutter. Læsegruppen i KontaktHuset er tilpasset målgruppens grad af overskud og sat ned til 60 minutter.

Metode og etik

Jeg har udført evalueringen som videnskabelig assistent på Aarhus Universitet. Undersøgelsens metode har været kvalitativ, hvilket vil sige, at jeg har deltaget i tre læsesessioner (som almindelig læsegruppedeltager), foretaget et fokusgruppe-interview med fire 'kernedeltagere' af ½ times varighed, et semistruktureret enkeltmandsinterview med en af disse deltagere af ½ times varighed og et semistruktureret interview med pædagogiske medarbejder Peter Van Prooije af over ½ times varighed. De interviewede læsegruppedeltagere var mellem 30 og 70 år gamle og både kvinder og mænd. En af deltagerne var bruger af Værestedet, og de resterende tre var brugere af KontaktHuset.

Det skal overvejes grundigt hver gang der foretages undersøgelser blandt socialt udsatte grupper, da disse netop er mere sårbare. Undersøgelsen er lavet på relativt neutral grund (i KontaktHuset) hvor brugerne har været på hjemmebane. De er blevet spurgt om deltagelse i interview og haft muligheden for at sige nej. Derudover er forventningen, at evalueringen vil komme borgere i samme målgruppe til gavn på sigt. Alle deltagere er anonymiseret og oplysninger, som kan føre til identifikation er tilbageholdt. Dette gør naturligvis at udsagn og beskrivelser ikke kan føres tilbage og faktatjekkes, men det er et vilkår, når man arbejder socialvidenskabeligt med så lille en gruppe. Medarbejdere i KontaktHuset og Værestedet vil uundgåeligt kunne

identificere hvem der er hvem, og derfor er evalueringen tilmed skrevet hensynsfuldt og diplomatisk.

Læsegruppens socialitet: et frirum

Læsegruppen blev i høj grad opfattet som et frirum af deltagerne. At gå med til læsningen udgjorde en kærkommen pause fra den daglige snak og de aktiviteter der ellers var. En deltager sagde, at han fik "ro på ørerne" i læsegruppen. En anden svarede bekræftende til dette, at der kunne være meget larm i Kontakthuset, og at snakken i opholdsrummet og 'Rygeren' ikke var "hjernemæssigt udfordrende". Derimod var læsegruppen et "lille forum", og "vores frirum", lød det. Dette bekræftede den pædagogiske medarbejder Peter også, da han gengav, hvad en deltager havde fortalt ham:

Han siger, at de gange hvor han så er med, så er der lige en times tid, hvor han er mentalt væk fra det hele. Fordi, så er han inde i en historie. Og væk fra alle dagligdags problemer. Også, på den måde, måske ikke helt på samme måde, har X også fortalt det. At lige pludselig er man i en helt anden verden.

Det blev altså oplevet positivt at kunne forlade den daglige gænge og gå op i det lille forum som læsegruppen som social gruppe udgjorde. Deltagerne lagde vægt på, **at det at man kan gå med og deltage som man har lyst og overskud**, samtidig med, at der bliver afholdt læsegruppe hvis bare én har lyst til at være med, er rart; At det var okay under læsningen, at man blot lagde sig med lukkede øjne eller sad og slappede af. De lagde i den forbindelse også vægt på, **at læseguiden kom med et andet ærinde og magtforhold** end husets og værestedets medarbejdere. Jeg spurgte ind til læseguidens rolle:

Er hun på en anden måde end medarbejderne?

R: Ja hold op man.

Ke: hun har en ufattelig god udstråling og en ufattelig god

Kn: hun er ikke bundet af alle de regler og alt det der

Ke: og hun er så sød, hun udstråler bare

Kn: hun er ikke forudindtaget eller noget

M: hun er fri

Kn: Hun møder en som man er

R: ja.

Ke: lige præcis. Og jeg holder sgu meget af hende. Jeg bliver sgu mer og mer glad for hende.

Læseguiden havde altså en anden rolle end medarbejderne. Under læsesessionerne jeg sad med til, talte medarbejdere og brugere med samme forudsætninger om de tekster vi læste, og vi blev alle lige grebet historierne. **Læsegruppen faciliterede dermed også et rum, hvor medarbejdere og brugere kunne mødes og tale sammen på en anden måde end til daglig, og hvor de kom med samme viden og mulighed for at bidrage.**

Da jeg talte med deltagerne og medarbejderen var det tydeligt, hvor udmattende deltagerens hverdag var. For KontaktHusets brugere gik dagen hurtigt med mindst to daglige indtag af narkotika, som var højeste prioritet. Ud over dette var overskuddet meget svingende. En af brugerne fortalte mig om, hvordan hun en dag, imellem stofbrug også skulle nå at ordne praktiske ting, vasketøj, indkøb osv., og var helt udmattet herefter. Hun var oven i dette i gang med en kompleks sundhedsudredning, og havde deraf mange hospitalsbesøg. Senere fortalte hun om sit ophav, med et massivt alkohol- og stofmisbrug i familien og mange dødsfald pga. dette. Deltageren fra Værestedet var i sagens natur hjemløs, solgte HusForbi og levede også et liv uden meget overskud. Værestedet beskrives som et sted præget af uro (web2).

Oven i dette stressede liv og stofmisbrug, og også pga. dette, havde læsegruppedeltagerne svært ved fokuserede samtaler. Det blev tydeligt under fokusgruppeinterviewet: Det var svært at holde fokus på bestemte emner, og det var svært ikke at tale i munden på hinanden, med mindre jeg afbrød og styrede meget. Rygetrang, emneskift, drillerier, fjol, skænderier, diskussioner, påvirkethed og træthed greb hele tiden ind i samtalen, kørte den af sporet, eller ødelagde koncentrationen. Her er et eksempel fra interviewet, hvor en af deltagerne fortæller, at han har fået lyst til også at skrive litteratur:

Ke: noget der kunne være anderledes, jeg er kommet med et forslag om, at vi selv kunne skrive en lille novelle [...]

Ke: ja det kunne være skæg

R: [for sjov] nårh, novelle det er så ja, og poesi det er, nårh

M: [griner]

R: jeg vil gerne lave en bog.

Ke: det kunne være sjovt. Det ville jeg gerne.

R: det ville jeg gerne. Men jeg ville ikke have en tidshorisont. Altså hvis man siger at næste uge skal man have skrevet noget.

Ke: Min far siger man skal helst printe ud, bare en enkelt hver 14. dag.

Kn: jeg har lige fået bærbar i dag.

Den åbne snak stod i kontrast til læsesessionerne jeg sad med til, hvor fokus kunne holdes i længere tid. Læseguiden vendte tilbage til teksten, stoppede samtaler der var kørt af sporet, og pegede til en hvis grad samtalen i en retning. **De korte tekster, og pauserne med en styret fælles snak, medvirkede til at deltagerne faktisk fik en meningsfuld oplevelse.** Deltagernes udsagn kunne i højere grad *bygge oven på hinanden* så vi nåede en fælles fortolkning, i modsætning til uddraget ovenfor, hvor udsagnene mere var *sidestillede* og fragmentariske.

Litteraturen som et udfordrende fælles tredje

Deltagerne havde forskellige baggrunde for at komme i læsegruppen, men fælles var en interesse i og nysgerrighed på litteratur. En af deltagerne havde dårlige erfaringer med læsning i skolen, mens andre havde læst meget på egen hånd eller stadig læste selv derhjemme. Den fælles interesse i litteratur viste sig, da brugerne forklarede hvorfor de valgte at være med i læsegruppen. Her lagde de vægt på, at læsegruppen var et unikt tilbud i huset, som kunne give en kulturel oplevelse:

Kn: altså hvorfor jeg kom med? Det er fordi jeg interesserer mig for litteratur, jeg kan godt lide at læse tekster, og analysere dem, og. Så synes jeg det var et fedt initiativ, der var her i huset, når man tænker på hvad det er for et hus. Så jeg synes det var lidt uden for kategorien af.. når man tænker på, hvad, at det er en h-klinik, ikke. Så så jo.

Så der er ikke andre initiativer der ligner? Er der andre? Der er ikke andre, aktiviteter?

R: Ikke andet end biografen og sådan noget.

Kn: Jah, biografen. Går en tur i biografen, det er det, det kan sammenlignes med

R: så får man udvidet horisonten

Kn: men det er jo at få noget kultur ikke?

Ke: og hvis jeg lige må sige noget - jeg synes det, nogle gange, så er det lidt for nemt at sige, nå men vi tager i Mindeparken. Fordi, det kan enhver idiot sgu da køre ud til

Kn: vi vil gerne udfordres lidt også. Bruge hjernen

Læsegruppen gav altså noget positivt, og den kunne noget andet, end de andre aktiviteter, idet den **var en udfordrende kulturel oplevelse**. En deltager fortalte om hvordan teksterne levede videre i tankerne:

men det er nogle gode nogen hun finder, xx, fordi de er sådan lidt uhyggelige synes jeg. Men sådan bagefter, det er lang tid efter, man går og tænker, hvad fanden skete der så lige dér, ik.

Peter beskrev i samme tråd som dette, hvordan læsegruppen, når brugerne havde overskud, var en aktivitet, som optog og interesserede dem:

Jeg har indtryk af at, når de så er med, og er klare nok i hovedet, så synes de faktisk det er enormt sjovt. Fordi de snakker om det bagefter, det er det, vi kan høre

Okay. Hvad snakker de om så? Det er jo meget spændende

Øhm, at 'Det var, det var godt nok en trist historie denne her gang. Den var slet ikke morsom', 'Nej, den var faktisk lidt uhyggelig'. Sådan noget snak, om indholdet. Eller om det var noget som de godt kunne genkende fra deres eget liv. Især når der er noget med død, eller familie, eller med tankespind. Som også dukker op, tit og ofte i de historier. Det kender de alle sammen. Så genkendelighed tror jeg.

ja, det er da fedt at høre, at det fylder noget.

Ja, det fylder bagefter. Det kan man tydeligt høre. Så er der pludselig nogle andre brugere der siger 'hvad snakker I om?' 'ja, så skal du bare komme ind i læsegruppen'

[...] Hvad drejer det sig om? ja det kan de ikke forklare, det tager, det er ikke fordi historien er så lang, det tager, det skal man altså lige være med i. Og det er jo rigtig nok.

Deltagerne havde endda fået lyst til selv at skrive, og en af deltagerne fortalte, at hun allerede selv skrev digte. **Læsegruppen inspirerede dermed også til andre aktiviteter**. I samme tråd fortalte Peter, at en bruger var begyndt på IT-undervisning, fordi han sad med i læsegruppen et par gange. Læsegruppen var ikke noget for ham, men det inspirerede det ham til at komme "væk fra dagligdagen" og komme i gang med at lave noget andet.

At læsningen var betydningsfuld, viste sig også under enkeltmandsinterviewet, hvor jeg sammen med en deltager gennemgik de tekster hun havde gemt. Vi kom til Johs. V. Jensens *Hos Fuglene*, som hun særligt godt kunne lide. Den handler om en ung kvinde der bliver væk i ørkenen. Deltageren kunne stadig huske og spekulere over handlingen:

ja. og den er rigtig god, den skulle du altså prøve at læse.

Jamen jeg har også læst den i en anden læsegruppe faktisk

Ja, men jeg tænkte på, er den ikke længere? Nej, det er den vel ikke? Men hun bliver jo aldrig den samme mere, jeg tror ikke engang hun tager den mand mere

næh, det virker som om magtforholdet er skiftet lidt

Det er skiftet fuldstændig. 'Han ænsede hende ikke, og det sidste hun så var hans brede fornærmede vesteryg'. Ja. 'Dalen hvor hun forsvandt var en lille sænkning i terrænet, en wadi. Sporet efter det udtørrede vandfald'. Men altså, han står og skifter hjul ikke også. At han så ikke siger, lille skat, pas på, fordi, du skal ikke gå nogen steder, fordi lige pludselig er det det samme det hele, du bliver væk.

ja - men der er han jo sur over at bilen er gået i stykker

ja det er jo sådan en type der

så skal man ikke snakke [griner]

det er lige før hun får en på hovedet for at bilen er gået i stykker

Hun havde levet sig ind i historien, som stadig kunne vække mange refleksioner.

Forholdet til litteraturen blev også illustreret, da jeg spurgte under fokusgruppeinterviewet, om de synes der skulle udbredes flere læsegrupper i Aarhus. Det synes de alle, og da de ville forklare hvorfor, kom deltagerne ind på hvordan litteraturen forholder sig til det at være menneske:

B: det skal i hvert fald, ja, det kan Aarhus godt bære, læsegruppe for andre

K: det kan man ikke få nok af.

B: nej, for det giver meget

K: Litteratur det, det er en måde at betragte livet på, synes jeg. Og fortælle om livet og døden. Og om, skilsmisser og om hvordan det er at være menneske og sådan noget

B: positivt og negativt

[...]

K: altså livet på godt og ondt ikke.

B: ja, lige præcis

Især lagde de også vægt på litteraturen som en modvægt til de mange andre medier, især unge, gør brug af i dag. Peter sagde:

Det er jo rart at man lige præcis med den her målgruppe, faktisk kan motivere nogle folk til at være med i en *læsegruppe*, altså, fordi det ligger ja, så ekstremt langt fra deres hverdag.

Læsegruppen udgjorde altså et kærkomment møde med et fælles tredje, som optog og udfordrede deltagerne, og levede videre, efter læsningen var slut.

Kontinuitet og fikspunkter

Ifølge de adspurgte deltagere adskilte tilbuddet om læsegruppen sig fra andre tilbud, fordi det var en udfordrende kulturel aktivitet. Læsegruppen adskilte sig også ved at være et frivilligt tilbud 'udefra', og ved at have eksisteret kontinuerligt i to år.

Peter fortalte, at det eneste andet tilbud med frivillige 'udefra' var en gruppe af medicinstuderende som tilbød at gå med som bisidder ved samtaler med kommunen eller hospitals-besøg. I Værestedet arrangerede en medarbejder f.eks. strikke-eftermiddag og der arrangeredes udflugter til f.eks. Den Gamle By. I KontaktHuset var der mulighed for at tage til badminton med en praktikant, der kom en fodterapeut, der var tandlægeordning, der er foredragsarrangementer. Antallet af deltagere i aktiviteter var meget svingende. **I forhold til målgruppen er det dermed imponerende, at læsegruppen har kørt i to år.**

Hvor meget kontinuiteten kan betyde blev illustreret under enkeltmandsinterviewet med deltageren, som havde gemt de fleste tekster. Hun kunne slå op på en side og huske historien, hvad de talte om i gruppen og hvem der var der den dag. **På den måde var læsegruppen med til at strukturere hendes liv og tid i bogstavelig forstand**, idet hun kunne slå op og huske måneder tilbage. Læsegruppen var også strukturerende ved at bryde ugen op. Denne strukturering skete i et liv, som ellers ikke havde mange positive fikspunkter, men kørte i en fast rutine. Her er et uddrag af vores samtale:

Jeg tror det er en af de gamle. Åh jeg er så ked af når jeg kommer til at spille kaffe.-
men man kan stadig læse det i hvert fald. Kan du huske den der?

Vent lidt.. 'han følte at hun snød ham, følte sig som en taber, fandens kvindfolk', nå. Det er noget med et spejlæg. Det skulle bare, nu har jeg set et par stykker lige kort igennem, og så nårh ja, det er jo den, og det er den, ja.

så kan man huske et eller andet alligevel

Ja. Men jeg vil sidde en dag, og så vil jeg sidde og læse dem alle sammen.

Konklusion

Denne evaluering af en læsegruppe for socialt udsatte borgere med tunge misbrugsproblematikker, peger mod, at læsegruppen giver en øget livskvalitet for deltagerne; De oplever læsegruppen som et socialt frirum med mulighed for en fokuseret samtale og et udfordrende møde med kultur. Derudover er det et tilbud som er med til at skabe fikspunkter i tilværelsen.

Men hvordan kan man mere systematisk tale om begrebet *livskvalitet*?

Psykolog Carol D. Ryff har udpeget følgende dimensioner i oplevelsen af livskvalitet: selv-accept, mening med livet, mestring, positive relationer, personlig udvikling og autonomi (Ryff & Singer 2008: 20). Også i forhold til disse dimensioner skabte læsegruppen øget livskvalitet, idet den var et rum for positive relationer, et trygt 'lille forum'. Læsningen var en meningsfuld aktivitet, som skabte personlig udvikling idet litteraturen fyldte i tankerne efterfølgende. Læsningen gav deltagerne en oplevelse af autonomi og mestring idet de oplevede at være i stand til at læse udfordrende tekster. Evalueringen peger også mod at litteraturen kunne give en højere grad af selvaccept, idet litteraturen blev oplevet som en måde at betragte livet på, på godt og ondt.

I forhold til både Værestedet og KontaktHusets målsætninger om at fremme borgerens livskvalitet og skabe sociale fællesskaber er Læsegruppen et meget relevant element til opfyldelsen af disse mål.

Læsegruppen var på baggrund af et stabilt samarbejde med fast arbejds- og rollefordeling mellem institutionernes medarbejdere og læseguiden. Her var det også godt, at en læseguide 'udefra' var facilitator, og bringeren af det fælles tredje, idet det var med til at ophæve hierarkiske skel mellem medarbejdere og brugere (dette stemmer overens med Bräuners studie af læsegrupper i Ringe Statsfængsel, 2014). Samtidig var det også godt, at medarbejderne hjalp med at minde brugerne om læsegruppen. Læsegruppen har på Kontakthuset og Værestedet fanget de brugere, som i forvejen havde en interesse i kultur og litteratur. For disse brugere er læsegruppen et meget positivt element i deres liv.

Henvisninger

Bräuner, P. (2014). Når Barske Dreng læser blid Poesi. Faglig rapport, Interacting Minds Centre, AU. pp. 1-22.

Ryff, C. & Singer, B.H. (2008) Know Thyself and Become What you Are: A Eudaimonic Approach to Psychological Well-Being, in *Journal of Happiness Studies* vol. 9, pp. 13-39.

Johannes V. Jensen (2001) Hos Fuglene, i *Hos Fuglene*. København: Gyldendal.

Hjemmesider

web1

http://www.aarhus.dk/sitecore/content/Subsites/centerformisbrugsbehandling/Home/Opioid-afhaengighed/Behandling/KontaktHuset.aspx?sc_lang=da

web2

<https://www.aarhus.dk/da/borger/Handicap-og-socialpsykiatri/Psykisk-saarbare-og-udsatte-voksne/Faellesskaber/Vaerestedet-i-Jaegergaardsgade.aspx>